

**სოფლის მეურნეობის დაკრედიტების პრობლემების სრულყოფა
საქართველოში**
Improving agricultural lending problems in Georgia
Решение проблем кредитования сельского хозяйства в Грузии

გიორგი ნატროშვილი - პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
მანანა ცინცაძე - პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ნათია ნატროშვილი - პროფესორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

Giorgi Natroshvili – Professor, Georgian Technical University
Manana Tsintsadze – Professor, Georgian Technical University
Natia Natroshvili – Professor, Georgian Technical University

ანოტაცია. სტატიაში განხილულია სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების მხარდაჭერის პროგრამები, ის მნიშვნელოვანი ღონისძიებები, რომლებიც ხორციელდება მევენახეობა-მეღვინეობის განვითარების, სურსათის უვნებლობის, მცენარეთა დაცვის და ბაზრის დივერსიფიკაციის კუთხით. გამოვლენილია ის პრობლემები, რომლებიც არსებობენ საქართველოში და დასახულია გზები მათ აღმოსაფხვრელად.

საკვანძო სიტყვები: სოფლის მეურნეობა, დაფინანსება, დაკრედიტება, აგროკრედიტი, ეკონომიკა.

Annotation: The article discusses support programs for agricultural cooperatives, important measures taken in the development of animal welfare, food safety, plant protection and market diversification, identifies problems in Georgia and ways to address them.

Keywords: agriculture, financing, lending, agro-credit, economics.

საქართველოს მთავრობა ახორციელებს სახელმწიფო პროგრამებს, რომლებიც მიმართულია ადგილობრივი ეკონომიკის განვითარებისაკენ, რომელიც ხელს უწყობს ადგილობრივი მოსახლეობის ფინანსებზე, ინფრასტრუქტურაზე და თანამედროვე ტექნოლოგიებზე ხელმისაწვდომობას.

სოფლის მეურნეობის დაფინანსების სისტემის სრულყოფის მიზნით 2012 წელს საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სისტემაში შეიქმნა ა(ა) იპ-სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო, რომელიც ახორციელებს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ ინიცირებულ პროექტებს, სოფლის მეურნეობის შემდგომი განვითარების მიზნით. ქვეყანაში სააგენტოს მიერ ხორციელდება "ერთიანი პროექტი"

რომელიც აერთიანებს სხვადასხვა სახელმწიფო პროგრამებს [1. 35 გვ.] დანერგე მომავალი, აწარმოე საქართველოში, აგროდაზღვევა, გადამამუშავებელი და შემნახველი საწარმოების თანადაფინანსება, შეღავათიანი აგროკრედიტი, ქართული ჩაი და ა.შ.

სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სტრუქტურაში 2013 წლიდან შეიქმნა სსიპ - სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარების სააგენტო, რომელიც ახორციელებს სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების განვითარების მხარდაჭერის პროგრამებს, მათ შორის:

- სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების მოცულობა და სათიბებით უზრუნველყოფა;
- თხილის წარმოების განვითარება სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის ხელშეწყობით;
- მეფუტკრეობის სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ხელშეწყობით;
- რძის მწარმოებელი სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების მხარდაჭერა;
- სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკით აღჭურვა.

მნიშვნელოვანი ღონისძიებები ხორციელდება მევენახეობა-მეღვინეობის განვითარების კუთხით და ასევე სურსათის უვნებლობის, მცენარეთა დაცვის და ბაზრის დივერსიფიკაციის კუთხითაც. ქვეყანაში არსებულ - 19 კომერციული ბანკიდან, აგროკრედიტების გაცემას უზრუნველყოფდა 15 მსხვილი ბანკი. პროექტების მიღება, განხილვა და დაფინანსების შესახებ გადაწყვეტილების მიღება ხდებოდა მხოლოდ კომერციული ბანკების მიერ, სახელმწიფო უწყებების ჩარევის გარეშე. "შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის" საწყის ეტაპზე სააგენტო ფერმერების და აგრომეწარმეებს საკრედიტო ინსტიტუტებისა და სოფლის მეურნეობის საწარმოო საშუალებების მიმწოდებლების მეშვეობით სთავაზობდა სამი სახის შეღავათიან კრედიტს:

1. უპროცენტო სასაქონლო კრედიტი (განვადებას) მცირე ფერმერებისათვის;
2. შეღავათიანი აგროკრედიტი საშუალო და მსხვილი მეწარმეებისათვის (საბრუნავი საშუალებების და მარაგების დაფინანსება მოკლე ვადით);
3. შეღავათიანი აგროკრედიტი სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებისთვის (ძირითადად-ძირითადი საშუალებების და ტექნოლოგიების

დაფინანსება ხანგრძლივი პერიოდით).

2017 წლის თებერვალში მთავრობის მიერ მიღებული იქნა დადგენილება №246. რომლის საფუძველზეც "შელავათიანი აგროკრედიტის პროექტი" შედგება შემდეგი ფინანსური პროდუქციისაგან:

I. შელავათიანი აგროკრედიტი ორი კომპონენტით:

1) შელავათიანი აგროკრედიტი საბრუნავი საშუალებებისათვის.

საბრუნავი საშუალებებისათვის პროექტის ფარგლებში, აგროკრედიტი საბრუნავი საშუალებებისათვის გაიცემა ბენეფიციარებისათვის შემდეგი კომპონენტების ფარგლებში:

ა) ყურძნის გადამამუშავებელი საწარმოები; ბ) ყურძნის გადამამუშავებელი საწარმოები, რომლებიც ყურძნის შეძენას ახდენენ სპირტის წარმოების მიზნით; გ) ატმის შემსყიდველი საწარმოები; დ) არასტანდარტული ვაშლის შემსყიდველი საწარმოები; ე) მანდარინის შემსყიდველი და გადამამუშავებელი საწარმოები.

2) შელავათიანი აგროკრედიტი ძირითადი საშუალებებისათვის. პროექტის ფარგლებში ძირითადი საშუალებებისათვის სესხი გაცემა ახალი სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების შექმნის, არსებულის გაფართოების ან მოდერნიზაციისათვის. აღნიშნული კომპონენტი ითვალისწინებს აგრო-სესხების გაცემის 20 000-დან 150 000 ლარამდე, ხოლო ფიზიკური პირების შემთხვევაში. 20 000-დან 75 000 ლარამდე.

II. შელავათიანი აგროლიზინგი. ეს კომპონენტი ემსახურება სოფლის მეურნეობის პროდუქციის დამატებითი ღირებულების შემქმნელი ინფრასტრუქტურის განვითარებას. შელავათიანი აგროლიზინგის დაფინანსებით სარგებლობენ ის საწარმოები, რომლებიც ქმნიან სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციას ან ეწევიან სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გადამამუშავებას (შენახვა, დაფასოება, გადამამუშავება), ან აწარმოებენ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის შესაფუთ მასალებს.

III. პროგრამა "აწარმოე საქართველოში". პროგრამას ახორციელებს საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. მისი მიზანია წარმოების განვითარებაზე ორიენტირებულ-ინდუსტრიების განვითარების ხელშეწყობა და ახალი საწარმოების შექმნა, ასევე არსებულის მოდერნიზაცია.

პროექტის განხორციელებაში ჩართული ფინანსური ინსტიტუტები:

- უზრუნველყოფენ დაბალ საპროცენტო განაკვეთს სასაქონლო განვადებაზე;
- გაცემენ კრედიტებს საბრუნავი საშუალებების და ძირითადი საშუალებების დასაფინანსებლად;
- გრძელვადიანად გაცემენ ძირითად საშუალებებს ლიზინგით.
- სამინისტროს პროექტების მართვის სააგენტო:
- ახდენს შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის პირობების შესაბამისად საფინანსო ინსტიტუტების მიერ გაცემული კრედიტების საპროცენტო ხარჯების საგარანტიო თანადაფინანსებას, საბრუნავი საშუალებების შემთხვევაში წლიურად 8%-ს, ხოლო ძირითადი საშუალებების შემთხვევაში წლიურად 11% (2015 წლის 1 იანვრამდე გაცემულ სესხებზე 9% და 12%);
- აფინანსებს ლიზინგით ძირითადი საშუალებების გადასახადს წლიურად 12%-ით (2015 წლის 1 იანვრამდე გაცემულ ლიზინგზე 13%);
- სესხის ძირითადი თანხის ნახევარს უზრუნველყოფს საგარანტიო წერილით (მეორადი უზრუნველყოფა);
- სასოფლო-სამეურნეო მიწით უზრუნველყოფილი სესხის ჩამოწერის შემდეგ, საფინანსო ინსტიტუტის სურვილის შემთხვევაში, გარანტირებულად შეისყიდოს სესხის უზრუნველსაყოფად იპოთეკით დატვირთულ მიწას, სახელმწიფოს მიერ დადგენილი ნორმატიული ფასის შესაბამისად;
- მონიტორინგს უწევს პროცესებს, რომ დაცული იყოს შეღავათიანი აგროკრედიტის გაცემას და მომსახურების პირობები.

უნდა აღინიშნოს, რომ კვლევის პროცესში ძირითადად ვეყრდნობოდით გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს პროექტების მართვის სააგენტოს მონაცემებს, რადგან საქსტატისა და ეროვნული ბანკის მონაცემები ხშირ შემთხვევაში არასრულყოფილად ასახავს შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის რეალურ მაჩვენებლებს. განსაკუთრებით პრობლემატურია გაცემული სესხების რაოდენობას და მოცულობას, ასევე პორტელის ოდენობის შესახებ მონაცემთა აღრიცხვა, ეროვნული ბანკის მიერ. განსხვავების მიზეზს წარმოადგენს ეროვნული ბანკის მიერ სესხებზე მინიჭებული კლასიფიკაცია, რომლის მიხედვითაც არამეწარმე ფიზიკურ პირებზე გაცემული შეღავათიანი აგროსესხები, რომლებიც შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის პირობების მიხედვით მხოლოდ აგრო

დანიშნულება შეიძლება იქნეს გამოყენებული, აღირიცხება როგორც სამომხმარებლო სესხები. გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს პროექტების მართვის სააგენტოს მონაცემებით, რომელსაც ეყრდნობა წარმოდგენილი კვლევა შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის დაწყებიდან 2016 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის ფარგლებში ყველა კრედიტის (მცირე, საშუალო და მსხვილ) ფერმერებზე გაცემულია 25313 სესხი ლარში და 2260 სესხი აშშ. დოლარში, რომელია ჯამური მოცულობა შეადგენს 760800,3 ათას ლარს და 240067,5 ათას აშშ დოლარს. პროექტის ბენეფიციართა რაოდენობამ შეადგინა 17746 აქედან 13849 მცირე ფერმერის. ორივე ვალუტაში გაცემული სესხების გაცემით 2016 წლის 31 დეკემბრის არსებულ-კურსის (2,6468 ლარი/აშშ დოლარი) მიხედვით, ჯამში გაცემული თანხის მოცულობა შეადგენს 1,4 მილიარდამდე ლარს.

კვლევის შედეგად საინტერესო აღმოჩნდა მცირე ფერმერებზე პროექტის ფარგლებში გაცემული სესხების მოცულობის დაჯგუფება მიზნობრიობის მიხედვით. ჩატარებული ანალიზი გვიჩვენებს საკვლევი წლების მიხედვით მცირე ფერმერებზე საბრუნავი საშუალებებისათვის გაცემული სესხების მოცულობა შეადგენს 49%, ხოლო ძირითადი საშუალებებისათვის გაცემული სესხების მოცულობა შეადგენს 51% შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის ფარგლებში დაფინანსებულია სოფლის მეურნეობის 45 პირველადი და გადამამუშავებელი დარგი, ასევე ინფრასტრუქტურული მიმართულებები, შერეული და მრავალდარგიანია.

საწარმოთა კატეგორიების მიხედვით გაცემული სესხების რაოდენობა და ჯამების წლების მიხედვით პირველადი წარმოებაზე გაცემული სესხების რაოდენობა შემცირდა 2015-2016 წლებში, რაც აიხსნება სესხის ზღვარის 20000 ლარამდე. ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად ბენეფიციართა უმრავლესობამ ისარგებლა "შეღავათიანი აგროკრედიტისაბრუნავი საშუალებებისათვის" კომპონენტით - 41%, რომელსაც შემდეგ მოსდევს უპროცენტო განვადება - 24%.

შეღავათიანი აგროკრედიტი ძირითადი საშუალებებისათვის" - 23%, რაც შეეხება კრედიტით სარგებლობის მიზნობრიობას, ის შემდეგია 59% მიმდინარე საჭიროებების დასაფინანსებლად, 38% არსებული ბიზნესის გასაფართოებლად, 5% ახალი ბიზნესის დასაწყებად და 5% სხვა მიზნებისათვის.

ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგად გამოიკვეთა საშელავათო პერიოდთან დაკავშირებული გარემოება, ფერმერთა უმრავლესობა მოითხოვს, რომ პერსპექტივაში ბანკებმა უნდა განსაზღვრონ რეალური საშელავათო პერიოდი. აღნიშნულს კარგი მაგალითია თი-ბი-სი ბანკი, მის მიერ შეღავათიანი აგროკრედიტის პროგრამის ფარგლებში შექმნილი ახალი პროდუქტი - აგრო-საინვესტიციო სესხი, რომლის მაქსიმალური საშელავათო პერიოდი 5 წელია. აგრო-საინვესტიციო სესხი მრავალწლიანი ნარგავების გაშენებით დაინტერესებულ პირებს საშუალებას აძლევს აღებული სესხის ძირი თანხის გადახდა მხოლოდ მას შემდეგ განახორციელოს, რაც სესხით გაშენებული ბაღი კომერციულ მსხმოიარობაში შევა. სამომავლოდ დახვეწას საჭიროების უზრუნველყოფასთან დაკავშირებული მოთხოვნები, რადგან იგი წარმოადგენს მცირე ფერმერებისათვის სესხზე უარის თქმას ძირითად მიზეზს. სახელმწიფო უფრო აქტიურად უნდა ჩაერიოს რათა ბანკებმა გადახედონ საკუთარ პოლიტიკას უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით. მართალია, დღეისათვის პროექტების მართვის სააგენტო ახდენს ძირითადი საშუალებების კომპონენტის ფარგლებში გაცემული სესხების ძირითადი თანხის მთლიანი მოცულობის 50%-მდე მეორად უზრუნველყოფას, მაგრამ იგი მაინც ვერ აგვარებს პრობლემას. მიუხედავად იმისა, რომ არ არსებობს არანაირი ბარიერი ქალების და ახალგაზრდების პროგრამაში მონაწილეობისათვის, მათი პროგრამაში ჩართულობის დონე მაინც დაბალია, სახელმწიფო ვალდებულია შექმნას ქვე-კომპონენტი, რომლითაც წაახალისებს ქალებს და ახალგაზრდების ჩართულობის პროგრამაში.

სოფლის მეურნეობის გაფართოვებული აღწარმოების და სასაქონლო წარმოების აღმავლობის საქმეში ძალზე მნიშვნელოვანია სოფლის მეურნეობის სუბსიდირების პრობლემის მოგვარება. დღეისათვის ევროკავშირის ქვეყნებში სოფლის მეურნეობის დაფინანსება ხდება, როგორც სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი სახსრებით, ასევე სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდებიდან და საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან გამოყოფილი თანხებით. სახელმწიფო ატარებს ისეთ საბაჟო და საგადასახადო (ფისკალურ) პოლიტიკას, რითაც ხელს უწყობს სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარებას. მაგალითისათვის საინტერესოა ქვეყნებისბალტიის პირეთის პოსტ საბჭოთა ესტონეთის, ლიტვის და ლატვიის აგრარული სექტორის დაფინანსების გაანალიზება.

ლიტვაში სოფლის მეურნეობა ფინანსდება, როგორც სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ასევე ევროპის სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდიდან (EAFRD). აღნიშნული ფონდიდან გამოყოფილი თანხა შეადგენს 1,8 მილიარდ ევროს, რომელიც მიმართულია სოფლის მეურნეობის განვითარების პროგრამაზე, ხოლო სოფლის მეურნეობის სექტორზე სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხები 66 მლნ. ევროს შეადგენს. სოფლის მეურნეობის სამინისტრო გამოყოფს თანხების სახნავ-სათესი მიწების დასამუშავებლად და მეცხოველეობისათვის, ასევე დამატებით თანხები გამოეყოფა იმ პირებს, ვინც ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციას აწარმოებს. საკომპენსაციო თანხები გამოეყოფათ იმ ფერმერებს, რომლებიც ეწევიან სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობას ნაკლებად შემოსავლიან ადგილებში. რაც შეეხება ლატვიას სოფლის მეურნეობის სექტორის განვითარებისთვის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფს 76 მლნ. ევროს, ესტონეთში სოფლის მეურნეობის განვითარება ფინანსდება, როგორც სახელმწიფო ბიუჯეტიდან (სუბსიდიები შეადგენს 35 მლნ. ევროს), ასევე ევროპის სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდიდან (EAFRD) გამოყოფილი თანხები 107 მლნ ევროს შეადგენს, რაც აღნიშნული ფონდის ბიუჯეტის (54 მლრდ. ევრო) 0,20%-ია. სუბსიდირებას საქართველოს აგრარულ სექტორშიც ახორციელებს, სხვადასხვა ფორმით, სუბსიდირებას არსებული მოდელი 2013 წელს შეიქმნა და იგი მნიშვნელოვან სოციალურ დატვირთვას ატარებს. მაგალითად. 2016 წელს ყველა მევენახემ 1 კგ ჩაბარებულ “რქაწითელზე” და “მწვანეზე” ბიუჯეტიდან 45 თეთრი, 1 კგ. “საფერავზე” 20 თეთრის სუბსიდია მიიღო. ჯამში ყურძნის სუბსიდირებაში გადახდილმა თანხამ 100 მლნ. ლარი შეადგინა.

ჩატარებული კვლევის ანალიზიდან ნათლად ჩანს, რომ საქართველოში სოფლის მეურნეობის გაფართოვებული კვლავწარმოების უზრუნველყოფისათვის მეტად მნიშვნელოვანია ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის დაფინანსების პირობების სრულყოფა, ახალი ალტერნატიული წყაროების და მექანიზმების მოძიება და დანერგვა. ასევე საჭიროა არსებული საბიუჯეტო წყაროების მიზანმიმართული და ეფექტიანი გამოყენება, რათა სოფლად ინვესტირებულმა ფინანსებმა უზრუნველყოს მაქსიმალური უკუგება და სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის გადიდება.

ამასთან ერთად ავლნიშნავთ, რომ პასუხისმგებლიანი დაკრედიტება

მაქსიმალურად უნდა იყოსკონტროლირებული საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ, და ასევე ცალკეულმა ფინანსურმა ინსტიტუტებმა უნდა დაიმკვიდრონ სოციალური პასუხისმგებლობის მაღალი სტანდარტები, რაც უპირველეს ყოვლისა, პასუხისმგებლიან დაკრედიტებას და მომხმარებელთა კეთილსინდისიერ მომსახურებას უზრუნველყოფს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნ. გრიგალაშვილი-საკრედიტო პოლიტიკის რეგულირების ინსტრუმენტები. თბ. 2012
2. თ. ხომერიკი-საკრედიტო ბაზრის განვითარება არამდგრად გარემოში. ჟ. ბიზნესი და კანონმდებლობა N17 2012
3. ნ. გრიგალაშვილი-საბანკო დაკრედიტების სისტემის სრულყოფის გზები საქართველოში. დისერტაცია. თბ. 2011
4. საკრედიტო აქტიურობა. ჟ.ბიზნესი N6(26) 2009